

POETUL MARIN SORESCU TRADUS ÎN LIMBA CATALANĂ

Xavier MONTOLIU PAULI

Résumé: La traduction de la première anthologie poétique de Marin Sorescu en catalan, a donné une place centrale à l'auteur et, par conséquent, à la poésie roumaine, d'autant qu'il s'agit de la première traduction moderne du roumain au catalan, dans le système littéraire catalan. L'article relate les extraits du journal de voyage de Marin Sorescu lors de son passage à Barcelone en 1979.

Mots clés: Marin Sorescu, poésie roumaine, traduction poétique du roumain au catalan, Barcelona.

Prezența lui Marin Sorescu în sistemul literar catalan este destul de recentă; chiar dacă câțiva scriitori catalani îl văzuseră personal pe Sorescu într-o lectură publică, majoritatea cititorilor săi catalani îl putuseră cunoaște prin traducerea lui Omar Lara în limba spaniolă¹, o ediție din 1981 deja epuizată, astfel încât apariția antologiei poetice în limba catalană, *Per entre els dies* [*Printre zile*; titlu preluat din poemul „Indigo”], Palma, Lledonard Muntaner, Editor, 2013, a fost mai mult decât binevenită. A dovedit-o pe deplin interesul

¹ https://personal.ua.es/iliescu/sorescu/sores_es.htm, consultată în data de 10 decembrie 2016. Fundația Marin Sorescu a Universității din Alicante raportează pe site titlurile cărților lui Marin Sorescu, publicate în limba spaniolă, atât în Spania cât și în Mexic: *Poemas. La juventud de Don Quijote* (trad. Omar Lara, Madrid: Visor, 1981); *La muerte del reloj* (trad. Manuel Serrano Pérez, București: Univers, 1985); *El huracán de papel* (trad. Marco Antonio Campos, México: Universidad Autónoma Metropolitana, 1985) și *El ecuador y los polos* (trad. Omar Lara, Madrid: Hiperión, 1986) volumul distins cu Premiul de poezie Fernando Riello.

pe care l-a trezit atât în Catalonia cât și în România apariția celei de a doua ediții în 2016, unul dintre proiectele anunțate în decembrie 2015 pentru a sărbători Anul Marin Sorescu.

Într-un interviu acordat „Gazetei de Sud”², din Craiova (chiar pe data de 8 decembrie 2015), doamna Sorina Sorescu cartografiase buna stare a traducerilor din opera lui Marin Sorescu în lume, devenit cel mai tradus și publicat autor român în străinătate. Din păcate, interviul a fost ultima apariție publică la care a putut participa doamna profesoară; trista veste a decesului ei în luna ianuarie 2016 ne-a copleșit pe toți și ne-a lăsat din nou orfani de Sorescu, domnia sa fiind nu doar o recunoscută specialistă în opera lui Marin Sorescu, ci și președinta Fundației Culturale „Marin Sorescu” și cea mai activă susținătoare a cauzei difuzării operei unchiului său.

Redescoperirea originalității și a excepționalității stilului sorescian se impunea atât în țară, cât și în străinătate, căci Sorescu rămăsese prea mult timp, chiar din ultimii ani de viață, singur – nu doar printre poeți, ci și printre cititorii lui firești și anume publicul din România.

Un viraj de 180 de grade s-a produs când o nouă generație de critici – în frunte cu Cosmin Borza³ și extraordinara sa carte *Singur printre canonici* – a adus în centrul atenției valoarea patrimonială a operei lui Sorescu și necesitatea de a fi readusă la locul cuvenit în istoria literaturii române. O datorie veche deja a literaturii române față de autorului bulzeștian. Anunțul făcut atunci de Sorina Sorescu – includerea în planul Editurii Art (București) a integralei poeziei lui Marin Sorescu – ne-a bucurat pe toți, așa cum ne-a bucurat proiectul publicării integralei Nichita Stănescu.

Simultan, deci, se alăturaseră trei drumuri orientate spre reînsoțirea interesului pentru Sorescu: bazele pentru publicarea operei sale integrale, o nouă exegeză critică a ei și, nu în ultimul rând, desigur, receptarea în străinătate prin traduceri.

² „Gazeta de Sud”, Craiova, ediția on-line: <http://www.gds.ro/Actualitate/interviu-Actualitate/2015-12-08/sorina-sorescu,-presedinta-fundatiei-marin-sorescu-sorescu,-cel-mai-tradus-si-publicat-scriitor-roman-strainatate/>, consultată în data de 10 decembrie 2016.

³ Cosmin Borza, *Marin Sorescu. Singur printre canonici*, Editura Art, București, 2014, 360 p.

Nu întâmplător, în anul 2014, *Zilele Marin Sorescu*⁴ – care s-au desfășurat între 15 și 17 august și care, din păcate, au fost ultimele organizate până în prezent în orașul Craiova – au avut în centrul atenției traducerea lui Marin Sorescu. La propunerea doamnei Sorina Sorescu, premiul anual care se decerna în timpul evenimentului s-a orientat către premiați care au avut o legătura cu opera soresciană, și pe de altă parte, și tot pentru prima dată, către traducătorii săi. Laureatii Premiilor „Marin Sorescu” 2014, decernate de către Primăria Craiova, au fost, deci, traducătorul în limba suedeză al operei lui Sorescu, renumitul Dan Shafran, și autorii traducerii în limbă catalană, subsemnatul și Corina Oproae. O veste care, bineînțeles, a fost o mare bucurie.

Buna receptare pe care o avusese prima ediție în limbă catalană a traducerii a fost indiscutabilă. Într-un prim moment a fost o surpriză, dar originalitatea poeziei lui Sorescu a sfârșit prin a cuceri publicul catalan, așa cum odinioară cucerise cititorii români și de peste hotare. Antologia a fost alcătuită de traducători și cuprinde poeme care provin din volumele: *Poeme* (1965), *Moartea ceasului* (1966), *Tinerețea lui Don Quijote* (1968), *Tușiți* (1970), *Suflete, bun la toate* (1972), *Altfel* (1973) și *Aerul* (1975). Și din *Puntea* (1996).

După părerea directorului editurii Leonard Muntaner Editor, Maria Muntaner,

„ [...] volumul lui Marin Sorescu a avut o viață destul de îndelungată din punct de vedere editorial, deoarece și acum primim propuneri de a-l lansa; asta înseamnă că Marin Sorescu a fost și este citit în continuare, ceea ce ne bucură nespus. Tocmai acest interes pentru volum ne-a determinat să publicăm o nouă ediție adăugită”⁵.

Faptul că antologia soresciană reprezintă și prima traducere în catalană a unui poet român a fost remarcat și de presă. Trebuie spus că au fost organizate

⁴ Programul Zilelor Sorescu, în „Gazeta de Sud”, din 18 august 2014, ediția on-line: <http://www.gds.ro/Local/2014-08-18/Zilele+%E2%80%9EMarin+Sorescu%E2%80%9C+2014%3A++O+manifestare+in+regres/>, consultată în data de 10 decembrie 2016.

⁵ „Prăvălia Culturală”, nr. 67, februarie 2016, Craiova, ediția on-line: <http://pravaliaculturala.ro/index.php?aa=2016&ll=2>, consultată în data de 10 decembrie 2016.

și multe lansări, iar traducerea a fost prezentă în multe evenimente (peste 40), de tipul mese rotunde, congrese etc. Informația aferentă poate fi găsită pe pagina de Facebook a cărții: <https://www.facebook.com/PerEntreElsDies>.

Fiind prima traducere modernă a unui poet român în limbă catalană, Sorescu a deschis perspectiva cititorilor catalani spre literatura română, deșteptând un interes tot mai mare nu numai pentru poezie, ci și pentru proză. Un interes crescut și datorită prezenței scriitorilor români la diferite festivaluri și lecturi – invitați la inițiativele unor instituții culturale catalane și române.

Criticul catalan, de origine americană, D. Sam Abrams, bun cunoscător al literaturii române, afirma într-un interviu:

„Mi se pare perfect ca legătura cu poezia română să vină în Catalonia prin Marin Sorescu. Este, într-un fel, un mod de a începe de la început. Și mă amuză într-un fel special faptul că literatura catalană este dispusă să accepte o voce clasică a modernității române chiar atunci când, în același moment, îi uită pe atâția clasici moderni ai propriei sale tradiții”⁶.

Detaliile despre publicarea antologiei din opera lui Marin Sorescu ni le dă tot doamna Maria Muntaner:

„Vreau să amintesc că pentru prima ediție am obținut o subvenție de la Centrul Național al Cărții – Institutul Cultural Român, pentru traducători. Cu un an în urmă, editura beneficiase de o altă subvenție pentru proiectul traducerii cărții lui Petre Solomon, *Dimensiunea românească a lui Paul Celan*, semnată de Xavier Montoliu Pauli, care s-a publicat într-o colecție de eseuri îngrijită de poetul și specialistul în Paul Celan, Arnau Pons. Proiectul Marin Sorescu propus de el și de Montoliu, ne-a interesat imediat, în momentul în care am citit un grupaj de poeme traduse, astfel încât l-am inclus în colecția coordonată de Arnau Pons, *L'obriülls* (Ochiul deschis). Volumul tradus din Sorescu a fost publicat cu o prefață a renumitului poet Francesc Parcerisas, care îl citise pe Sorescu într-o

⁶ În revista catalană on-line „Núvol. Digital de Cultura” din 29 septembrie 2014: „Em sembla perfecte que el coneixement de la poesia romanesa a Catalunya arribi de la mà de Marin Sorescu. D’alguna manera és començar pel començament. I em fa una particular gràcia que la literatura catalana està disposada a acceptar una veu clàssica de la modernitat romanesa quan, al mateix moment, deixa caure tants i tants clàssics moderns a la seva propia tradició”:

<http://www.nuvol.com/entrevistes/sam-abrams-sorescu-porta-la-vinculacio-de-poesia-i-teatre-cap-a-lexperimentalitat/>, consultată în data de 10 decembrie 2016.

traducere în limba engleză cu ceva timp în urmă. Cea de-a doua ediție am decis să o includem în colecția „La fosca” unde au mai apărut, printre alții, poeți ca Stefani Benni, Mario Luzi sau catalanii Màrius Sampere, Josefa Contijoch, Francesc Vallverdú și Bartomeu Fiol, și urmează să îi publicăm, după Sorescu, pe Mallarmé și Philippe Jaccottet”⁷.

Noua a inclus douăzeci de noi poeme și a apărut, nu cred că întâmplător, chiar în apropierea zilei de naștere a poetului, în februarie 2016, când Marin Sorescu ar fi împlinit 80 de ani. Atunci, au fost organizate două lansări: prima în Palma, capitala insulei Mallorca, cu scriitorul și criticul Sebastià Perelló și poetul Pau Vadell, care a citit din Sorescu și, cea de-a doua, la Barcelona, cu poetul și prefațatorul volumului Francesc Parcerisas și, bineînțeles, cei doi traducători. Lansările au fost organizate de către Editura Leonard Muntaner Editor împreună cu Institutul Cultural Român de la Madrid. Și tot în primăvara 2016 am putut organiza o „Soresquiada”, un fel de lectură performativă, la care poeți, traducători și, mai ales, cititori au participat, la librăria „Nollegiu” din Barcelona („Nu citiți”), la un maraton poetic pentru a-l omagia pe Sorescu⁸.

Cu siguranță, faptul că prima ediție primise în primăvara 2014 și Premiul „Cavall Verd Rafel Jaume”, decernat de Associació d’Escriptors en Llengua Catalana (Uniunea scriitorilor de limbă catalană) pentru cea mai bună traducere publicată în anul anterior, a relansat interesul pentru Sorescu, ca și aprecierile specialiștilor. Prefațatorul volumului, Francesc Parcerisas, un foarte respectat poet, fost decan al Facultății de Traduceri a Universității Autonome din Barcelona, scria în prefața volumului:

„Marin Sorescu este, de fapt, un scriitor cu o capacitate foarte personală, la care lectorul poate ajunge cu ușurință, fără multe obstacole, dar în a cărei lectură se împotmolește prin forța neașteptată a sensului pe care ni-l oferă și ni-l ascunde – ca un joc cu mâinile prin care un magician ne arată o anumită

⁷ „Prăvălia Culturală”, nr. 67, februarie 2016, Craiova, ediția on-line: <http://pravaliaculturala.ro/index.php?aa=2016&ll=2>, consultată în data de 10 decembrie 2016.

⁸ Au asistat numeroși oameni de cultură: scriitori, poeți, traducători, editori, studenți, printre care: Maria Muntaner, Francesc Parcerisas, D. Sam Abrams, Abigail Monells, Antònia Vicens, Maria Barbal, Bel Granya, Xavier Vidal, Dolores Udina, Toni Clapés, Núria Busquet, Sebastià Portell, Xavier Mir, Adina Mocanu, Víctor Peña, Esther Fabrelles, Joan Vigó, Anna Gual, Jaume C. Pons Alorda, etc.

scamatorie numai ca să ne distragă atenția și să ne poată amăgi cu o nouă minune despre care nu vom ști niciodată nici de unde a ieșit, nici cum s-a realizat”⁹.

În octombrie 2014, criticul D. Sam Abrams, care îl citise deja pe Sorescu în limbă engleză, în Statele Unite, înainte de a se stabili în Catalonia, a fost invitat să țină conferința plenară la deschiderea Zilelor culturii românești organizate în cadrul Universității Rovira i Virgili din Tarragona. Sub titlul „Marin Sorescu, omul întreg: poetul, dramaturgul, criticul, traducătorul și pictorul. Receptarea internațională a lui Marin Sorescu”¹⁰, prima parte a conferinței – care va fi publicată în 2017, într-un volum omagial¹¹ – tratează geneza și concepția de ansamblu a operei artistului sorescian (poezia și teatrul). În partea a doua a conferinței, D. Sam Abrams a parcurs elementele care au permis internaționalizarea operei lui Sorescu într-o analiză a contextului universal și a „ingredientelor” particulare ale scriitorului Marin Sorescu, care au interesat sistemul literar american: tradiția și modernitatea nu sunt incompatibile și pot intra într-o sinteză; exprimarea sentimentelor într-un mod riscant și disciplinat; sinceritatea și autenticitatea fără a-și abandona arta; cote foarte înalte de ironie și umor; reformularea măștrilor înaltei culturi (Ulise, Adam, Shakespeare etc).

Un alt text foarte interesant aparține scriitorului și criticului mallorquin Sebastià Perelló, care a lansat traducerea în Palma, text care, alături de cele semnate de D. Sam Abrams și Francesc Parcerisas, întemeiază prima exegeză catalană asupra operei lui Marin Sorescu și un orizont mai larg al lecturii lui Sorescu. Perelló avertizează asupra ingeniozității glumețe a poetului:

„Unul dintre pericolele care învăluiesc opera lui Sorescu este partea amuzantă, care aduce riscul de a fi receptat ca un poet ingenios. Și aceasta ar putea să-i știrbească valoarea dacă stăm să citim numai la suprafață. Este modul

⁹ Francesc Parcerisas, *Prefață*, la Marin Sorescu, *Per entre els dies. Antologia poètica*, traducere Corina Oproae, Xavier Montoliu Pauli, Leonard Muntaner Editor, Palma, 2013, p.13.

¹⁰ D. Sam Abrams a susținut conferința de deschidere a Zilelor Culturii Românești organizate de Universitatea Rovira i Virgili din Tarragona pe data de 20 octombrie 2014. Programul zilelor este disponibil aici: <http://jornadesromaneses.weebly.com/programa.html>, consultată în data de 10 decembrie 2016.

¹¹ *Viața printre vieți*, sub tipar, Editura Omonia, București.

de a-l atenua, de a-l dezactiva. Poemul ar fi, deci, ca spuma. Însă autorul și-a făcut bine treaba pentru a perturba acest posibil pericol: concizia ca istețime și perspicacitate. Scoate acul, fiindcă este o poezie care scormonește, care izbește fără să fie cu ghimpi. Poetul care înțeapă și care scobește. Și care totodată este atât de delicat, încât nu te temi și parcă nici nu ai simțit înțepătura. Fiindcă nu este niciodată caustic, și nici agresiv. Nici măcar nu pare mușcător. Nu, cel puțin la o lectură de suprafață. Trebuie să te scufunzi în adânc, acolo îți cauți inteligența, o înțeapă subtil. Te urmărește îndeaproape cu familiaritatea sa neliniștitoare până nu mai știi unde te afli și nu reușești să găsești intenția reală. Te lasă suspendat în aer, nu te mai vezi unde ești, ai rătăcit drumul. Dar tocmai în această poziție recuperezi ceea ce spunea Nicolas Bouvier: «La vie était si égarante et bonne»¹²

Așadar, Sorescu a pătruns în sistemul literar catalan recent; totuși, poetul pășise însă prin Barcelona cu mult timp în urmă, așa cum aflăm chiar din spusele lui. În 2014, la Craiova am asistat la lansarea celui de-al VIII-lea volum al jurnalului lui Sorescu, *În lumea latină*, îngrijit de fratele poetului, George Sorescu¹³. Atunci am descoperit și am putut citi în fața publicului adunat la Casa memorială „Elena Farago” fragmentele referitoare la scurta lui prezență în Barcelona, unde a ajuns în mai 1979. Transcriu câteva fragmente extrase din jurnal, în care Sorescu menționează centrul vechi al orașului: o imagine grăitoare a orașului imediat după moartea generalului Franco în 1975:

„Duminică, 27 mai 1979

Marți, plecat spre Barcelona. Mi s-a achitat călătoria cu avionul. Mă simt mai bine! [...] Eu o să plec cu traghetto (?) la Barcelona, o zi și o noapte, 5000 lire. În compartiment, cușeta, cls. a II-a cu 6 paturi și cu un bătrân care de două ceasuri tot dezleagă ceva. [...]

30 mai 1979

¹² Textul a fost rostit de către scriitorul mallorquin Sebastià Perelló în cadrul lansării volumului la Palma (Mallorca), pe data de 27 februarie 2016.

¹³ George Sorescu, *Marin Sorescu. În lumea latină. Jurnal VIII*, Editura Eikon, Cluj, 2014, p. 43-49.

Suntem în Spania. Locul de intrare se cheamă Port-Bau (?) [Port-Bou]. Ajuns aici la 6 dimineață, după o noapte de zvârcoleli în cușetă. Cu moșul și sicilianul. Prea cald! Nu stau că trebuie să schimb la Port Bau.

Spaniolii, la tren, au liniile mai late. Întreb vreo 15 persoane care tren e mai bun. Cântă păsările. Se vede un deal arid. O oră până la plecarea trenului. [...]

Ne apropiem de Barcelona. O cu totul altă imagine decât cea pe care o aveam despre Pirinei. Barcelona! Cine să te aștepte-n gară, dacă nu ai pe cineva, pe nimeni! Cine să mă ajute să-mi duc bagajul! Cine să-mi arate orașul, să-mi găsească un hotel!

Eu îmi duc bagajul căutând Oficiul de turism. De la Oficiul de plasare din gară, capăt Hotel Residencia Nilo José Anselmo Clove (?) [Clavé], 17 Barcelona, tel. 3175044, camera 106 (360 p. [pesetas] pe noapte). Dacă aș fi văzut-o înainte, n-o luăm. Lângă port, trafic mare. Ce să mai vorbesc, ultimul răcnet de mizerie! Sute de gândaci care-ți mănâncă din palmă. Râsul copiilor, știu să trăiască deschis și afară, pe stradă, în piață.

Apa țâșnește în două mari bazine cu statui. Azi dimineață, orașul mi se părea plat. Acum începe să capete relief. Strada Rombas [Rambles], un fel de Calea Victoriei – lată, cu două rânduri de platani. Magazine!

Mereu mi se pare că aud vorbind românește. Catalana are particularități latine, aproape românești. Orașul e ventilat de mare. O statuie imensă – a lui Columb, studiază curenții. E, în orice caz, greu să descoperi un oraș singur, când toate ziarele sunt pline de știri cu teroriști, discuții despre crime, etc. [...]

Joi, odihnit bine! Dimineața a plouat un pic. Piața – Il Mercato! [la Boqueria]. Poți să te plimbi prin ea în voie. Pescăria și fructele de consum. Tarabe cu pește, raci proaspeți, melci. Femeile taie peștii – păstrați în gheață – cu mânuși de cauciuc. Scoici de toate felurile, ierburi diferite. Toți se străduiesc să facă ceva. M-am simțit plin de înțelegere pentru lumea care muncește aici. [...]

Despre Barcelona mă voi documenta mai târziu, acasă. Mă umplu de vuietul orașului. [...]

Aici se aruncă parfumuri marine și Columb, de sus, face pe distribuitorul ... multe coloane de bronz. Poziția orașului, frumoasă (Genova, cu terase). Am făcut bățături la degetul mare de la piciorul stâng. Mă strânge Barcelona ... [...]

Transcriu o scrisoare (vedere cu portul). Un oraș cu ieșirea la mare. Clima mediteraneană! Limba catalană! Încă n-am reușit să aflu precis cine e «acela» din vârful coloanei, fiindcă nimeni aici nu vorbește o altă limbă. Chiar și turiștii americani. [...]

Îmi place ventilația din porturi și o să mai merg într-unul în călătoria asta, originală-europeană. [...] Mă prinde o ploaie pe fregata «Santa Maria»; scriu sub umbrelă! Îl descopăr pe Columb. E acolo sus, pe coloană. I se zice Colon

Cristobo [Cristòfor Colom]. Plecăm! Corabia se înclină ușor (ca-ntr-o romanță). Catargul, foarte înalt, sistem cruce, cu gămălie. [...] Columb se strâmbă la mare. Eu mă strâmb la Columb. Amândoi suntem chit. El a descoperit America, eu l-am descoperit pe el. Credeam că e cine știe ce sfânt. [...]

Plouă mărunț. Ploaia cotidiană nu reușește să spele petrolul de dedesubt. Poate să spele valurile murdare ale mării pe care a plutit cândva Columb. La revedere, umbră de demult, îi zic, plec la Madrid mâine! [...]

În pat la ora 9,30 seară. Dimineața, la gară, să mă interesez de tren. Nu mai stau, voi vedea Barcelona pe-ndelete, altădată. Apoi, pentru turism – coloana și corabia lui Columb.

2 iunie. În tren spre Madrid

Mă conving, nu o dată, că spaniolii care par niște timizi sunt foarte de treabă. Salariul lor mediu – cam 30.000 pesetas. Unii nu vor să aibă copii că, zic ei, totul e scump. Franco a interzis catalana. Acum e voie s-o vorbești. Sunt aici vreo 5.000 de catalani. [...]

La ora 3, la Borogza (?) [Zaragoza], oraș nou, în orice caz, nod de cale ferată. Aici urcă multă lume. Vorbesc spaniolă. Da, îmi dau mai bine seama, înțeleg acum catalana (ca român, fără s-o-nvăț!) – și pot înțelege și spaniolă, cu ajutorul celorlalte limbi romanice.

Catalana e totuși o limbă diferită și are dreptul la acest statut. Amicii mei din tren aveau dreptate că un madrilen nu înțelege catalana. Ne-a ajuns și a și plecat înainte trenul (...) care pleacă de la Barcelona cu două ore în urmă. Două femei, în compartimentul meu vorbesc întruna. Aragoneză¹⁴.

Așa descoperise Sorescu Barcelona, în 1979, la doar câțiva ani după moartea dictatorului Franco. După aproape trei decenii, a revenit în orașul reîntinerit de soarele libertății. A revenit așa cum era în 1979 și cum va rămâne totdeauna: tânăr. Căci poezia mare nu îmbătrânește niciodată. „Cine să te aștepte-n gară, dacă nu ai pe cineva, pe nimeni!” De data aceasta a sosit însoțit de cuvintele pline de admirație ale unor intelectuali catalani de prim rang, iar el a deschis în fața cititorilor celor două ediții, care s-au succedat atât de repede, o mai largă perspectivă asupra literaturii române în general.

Xavier MONTOLIU PAULI
Institutul Literelor Catalane
Barcelona, 7 noiembrie 2016

¹⁴ *Ibidem*.

Marin Sorescu
 Per entre
 els dies
 Antologia poètica

LLEONARD MUNTANER, EDITOR

Fig. 1 – Marin Sorescu, *Per entre els dies*,
 Editura Leonard Muntaner, 2013, Palma,
 coperta c rthii.



Fig. 2 – Marin Sorescu, *Per entre els dies*,
 Editura Leonard Muntaner, 2016, Palma,
 coperta c rthii.